

החזיר לא מעכב במנחה, ואף על פי שכתוב במנחה "חוקה"?

ומתריצין: שאני התם, דכי כתיבא "חוקה" במנחה אאכילה כתיבא שנאמר "כל זכר בבני אהרן יאכלנה חק עולם" וכיון שהאכילה אינה מעכבת, על כרחך מה שכתוב "חוקה" במנחה, אין משמעותה לעיכוב.

ומקשינן: והרי לחם הפנים, דכי כתיבא בו "חוקה" אאכילה כתיבא, שכתוב "ואכלוהו במקום קדוש וגו' חק עולם" וגו', ואפילו הכי תנן: שני סדרים של לחם הפנים, שש חלות לכל אחד, מעכבין זה את זה. שני בזיכין של לבונה הנתונים על שני הסדרים מעכבין זה את זה. הסדרין והבזיכין מעכבין זה את זה?!

ומתריצין: אלא כל היבא דכתיבא "חוקה", אף על גב שאינה כתובה אלא אאכילה אמרינן אכולא מילתא כתיבא ולומדים מזה עיכובא. ומכל מקום לא קשה ממנחה למה לא אומרים בה שזה לעיכוב מזה שכתוב "חוקה", דשאני התם במנחה דאמר קרא "מגרשה ומשמנה" ומהייתור של ה – ה"א, שהיה יכול לכתוב "מגרש ומשמין", לומדים לענין שאם חסר כל שהוא מגרשה ומשמנה – פסול, וכיון שהוצרך לכתוב עיכובא לדין זה, שמע מינה דדוקא גרש ושמן מעכבין יט-ב ואין דבר אחר מעכב, (29) וזה גילוי

לחוקת עולם", ותנן: שני שעירי יום הכפורים שמגרילין עליהם אחד לה' ואחד לעזאזל מעכבין זה את זה?

ומשנינן: אלא כך כוונת רב לומר: כל מקום שנאמר או "תורה" או "חוקה" אינו אלא לעכב.

ומקשינן: והרי שאר כל הקרבנות דכתיב בהו "תורה" שכתוב "וזאת התורה לעולה ולמנחה" וגו', ויש בהם דברים שלא מעכבין?

ומתריצין: אם כתוב "תורה" בעיא צריך שיהא כתוב גם "חוקה" כדי שנלמד לעיכובא, ונאבלן "חוקה" לא בעיא "תורה", אלא מ"חוקה" לבד לומדים עיכובא.

ומקשינן: והא "תורה" ו"חוקה" קא אמר רב, ומשמע ששניהם שוים?

ומתריצין: הכי קאמר רב: אף על גב דכתיב "תורה", אי כתיבא "חוקה" אין הרי זה מעכב, ואי לא – לא מעכב!

ומקשינן: והרי מנחה דכתיב בה "חוקה" שכתוב "כל זכר בבני אהרן יאכלנה, חק עולם", ואמר רב: כל מקום כל דין שהחזיר [מלשון חזרה] הכתוב בפרשת צו בתורת מנחה מה שכבר אמור בפרשת ויקרא אינו אלא לעכב! ומשמע מזה: החזיר אין, לא

29. התוס' מפרשים שכאן מדברים מהעיכוב שהסולת והשמן מעכבין זה את זה, [כלומר שאם אין לו אלא אחד מהם, אינו מביא כלל], ועיקר הלימוד הוא מהפסוק ד"מסלתה ומשמנה", עיי' בדבריהם, והביא החזו"א [כה יב] שבתורת

רבי שמעון, אבל למצוה גם בשחיטת שאר קרבנות צריך בעלים, והחשק שלמה כתב לחדש שבאמת קרבן יחיד לכתחילה דינו בבעלים, והלימוד מפרו של אהרן הוא רק שאינו מעכב בשאר קרבנות, עיי"ש.

ש"חוקה" הכתובה במנחה, לא בא ללמד עיכובא.

מדידה כמדת הקומץ לקמוץ בו את הקומץ, אלא יקמוץ בידו דוקא⁽³⁰⁾.

גופא, אמר רב: כל מקום שהחזיר לך הכתוב בתורת מנחה אינו אלא לעכב, ושמואל אמר: גרש ושמן מעכבין משום דשנה בהם הכתוב [תו' הקשו דרש"י סותר עצמו ממה שכתב קודם דילפינן מיתורא ד—ה"א ולא מזה ששנה הכתוב], ואין דבר אחר מעכב, ואפילו בדבר ששנה בו הכתוב.

ותמהינן: ולשמואל, האם אף על גב דתנא שנה ביה קרא לא מעכבא?!

ומשינינן: אלא, כל היכא דתנא ביה קרא ודאי מעכבא בין לרב ובין לשמואל, והכא ב"מלא קומצו" — "בקומצו" קא מיפלגי רב ושמואל, וכדמבארין:

דתניא: כתוב "וקמץ... מלא קומצו", ובמקום אחר שינה הכתוב בלשונו וכתב "בקומצו", ודרשינן: שלא יעשה מדה כלי

רב סבר: דין זה הוא לעיכובא, ואם קמץ בכלי פסול, דהא נמו תנא ביה קרא דכתיב בשמיני למילואים "ויקרב את המנחה וימלא כפו ממנה" משמע כפו ולא כלי. וכיון ששנה בו הכתוב, הרי זה מעכב.

ושמואל סובר: לא יליף קדשי דורות מקדשי שעה, הלכך אין ללמוד כלום ממנחת שמיני משום שלא היתה אלא לשעה, ולא מצינו אם כן ששנה הכתוב לקמיצה שתהא ביד, וממילא אינו מעכב, ואם קמץ בכלי, בדיעבד כשר.

ומקשינן: ולא יליף שמואל דורות משעה?

והתנן: כלי הלח שהם כלים המיועדים לעבודה של דברים לחים כגון דם או שמן — מקדשין את הלח בקדושת הגוף! שמשעה שנתן דבר לח בכלי הלח, אינם

כהנים דורשים גם כן מפסוק זה ד"מסתלה ומשמנה" שתהא המנחה בלולה בשמן, ופירש החזו"א שהכונה היא לומר שאם הביא שניהם אבל כל אחד מהם עומד לעצמו שפסול, דאף על גב שלא בלל כשר, זהו דוקא כשלא עשה הבלילה כדין וכמו שנתבאר לעיל, אבל אם המנחה חריבה ואינה בלולה בשמן כלל פסולה, ועוד הביא מתוספתא [א י] שאפילו היתה המנחה בלולה מקצתה בשמן, וקמץ שלא ממקום השמן שפסול גם כן, ופירש שהוא נלמד מפשט הכתוב ד"מסתלה ומשמנה", שמדבר מהקמיצה.

30. רש"י מפרש שלא יקמוץ על ידי כלי אלא בידו, ובתוס' ישנים יומא [מז א] הביאו בשם

רבינו שמואל שמפרש שלא יתן הקומץ בכלי בפני עצמו ויקמוץ בידו משם, אלא יקמוץ מן המנחה כשהיא כולה בכלי אחד, אבל דין זה שצריך לקמוץ בידו דוקא ולא על ידי כלי, זה לומדים מ"וקמץ" עכ"ד, והגבורת ארי ביומא שם הקשה על פירוש זה, שהרי לקמן [כד] למדנו מפסוק ד"והרים ממנו" שצריך להרים מן המחובר, כלומר שהקומץ והשירים יהיו נוגעין ומחוברין זה לזה בשעת קמיצה, ואם כן כשנתן הקומץ בכלי ובא אח"כ לקמוץ בידו, הלא יש לפסול מצד שאינו מחובר אז לשירים, ואין להעמיד באופן שנוגע הקומץ שבכלי בשעת קמיצה, שהרי בציור זה ודאי יהיה כשר גם לפי האמת, הואיל ושוב צריך הוא למדוד ולהפריש בידו הקומץ מהשירים בשעת קמיצה, אבל

ניתנים עוד ליפדות. ומדת היבש, כלים המיועדים למדידת קמח שהוא יבש, מקדשין את היבש:

ואין כלי הלח מקדשין את היבש שאם הכניס לתוכן קמח אין הכלי מקדשו, ולא מדת היבש מקדשין את הלח.

ואמר שמואל: לא שנו שאין כלי הלח מקדשים את היבש אלא מדות כלומר כלים המיועדים למדידת דברים לחים, כגון מדת הין, לפי שאותן כלים אינם משמשים כלל ליבש, אבל מזרקות כלים שזורקים בהם את הדם מקדשין גם את היבש דכתיב בקרבנות הנשיאים, שהביאו קערה ומזרק והיו "שניהם מלאים סלת" הרי שהמזרק משמש גם לצורך דברים יבשים, ולפיכך מקדש אותם.

הרי שלומד שמואל מנשיאים, דהיינו דורות משעה, ואם כן גם גבי קמיצה בכלי היה לו

ללמוד שעה מדורות, ולפסול קמיצה בכלי!?

ומתרצינן: שאני התם לענין הדרשה של "שניהם מלאים סלת", דתנא שחזר בה קרא בנשיאים תריפר זימנין ולכן לומדים משם, אף שהוא קדשי שעה⁽³¹⁾.

אמרו [שאלו] ליה רב כהנא ורב אסי לרב: מה אמרת שכל מקום שהחזיר הכתוב בתורת מנחה אינו אלא לעכב, והרי הגשה של המנחה לקרן המזבח, דתנא בה קרא ולא מעכבת?⁽³²⁾

ומפרשינן: ומאי תנא בה, היכן מצינו ששנה בה הכתוב? דכתיב בפרשת צו "זאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה'", וכבר נאמרה תורת הגשת מנחה בפרשת ויקרא, וחזרה ונשנתה כאן, ואפילו הכי תנן: לא הגיש כשר?

ונלמד ממנו לכל שאר המקומות, אבל כאן מאחר שאין לומדים דורות משעה, אם כן בפסוק א' לא היה די כדי ללמוד ממנו לדורות, ועל כן הוצרכה התורה לכפול הכתובים.

32. הנה היה פשוט לגמרא שכונת המשנה ד"לא הגיש" הוא שלא הגיש כלל, ואין לפרש שהכונה היא לא הגיש כהן אלא זר, אבל הגשה עצמה מעכבת, וכמו שמקשה הגמרא לקמן לענין מליחה, וכנראה משום שבפסוק מפורש שהגשה צריכה כהונה, שנאמר "הקרב אותה בני אהרן" ויקרא [ו ז], ועל כן אם הגשה היתה מעכבת, היה הדין להגיש זר פסול. ולכאורה לפי האמת שהגשה אינה מעכבת, אם כן הוא הדין כשהגיש זר שיהיה כשר, וכן מפורש ברמב"ם [פסולי המוקדשין יא ז], אולם לפי מה שכתבו התוס'

לפירוש רש"י נחא, שאם היה כשר לקמוץ על ידי כלי, ודאי שלא היה חסרון של קומץ מחובר לשירים בעת הקמיצה, עכ"ד.

ובליקוטי הלכות כתב שלדברי רב שדין זה נאמר לעכב, הרי זה כאילו לא נקמץ כלל, ועל כן יכול אח"כ לקמוץ ויהיה כשר, ואין זה דומה למה שלמדנו לעיל [ו] שאם קמץ זר פסול לרבנן דבן בתירא, משום ששם שם קמיצה עליה, מה שאין כן כאן שאין זה קמיצה כלל.

31. התוס' כתבו דאין להקשות והרי שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין, ולא ביארו התירוץ על זה. והטהרת הקדש ביאר שבכל התורה ב' כתובין אין מלמדים, משום שבזה שנכתב פעמיים מוכח שאין מלמדים, דאם היה אפשר ללמוד מהם, היה די שיהיה נכתב רק פסוק א'

הא כיצד יתקיימו שני מקראות הללו?

מגישה למנחה בקרן דרומית מערבית, כנגד חודה של קרן!⁽³⁴⁾ ונמצינו מקיימים את שני הכתובים, גם בדרום וגם במערב.

ודיו שיגיש את הכלי לחודה של הקרן, ואין צריך שתגע המנחה עצמה במזבח.

רבי אליעזר אומר: אין צריך להגיש בחוד הקרן, אלא מגישה בצד דרום המזבח בסופו סמוך לקרן מערבית.

ומתצינן: הוא קרא דפרשת צו לקבוע לה מקום להגשה הוא דאתא, ומכיון שהפסוק אינו מיותר, אי אפשר ללמוד מזה עיכובא.

דתניא: "לפני ה'" יכול יגישה למנחה במערב המזבח שהוא כנגד פתח ההיכל וקריו "לפני ה'"⁽³³⁾, תלמוד לומר "אל פני המזבח" שהוא צד דרום, שהכבש, שהוא פני המזבח, היה בדרום.

אי אם כן שכתוב "אל פני המזבח", יכול תהא ההגשה בדרום? תלמוד לומר "לפני ה'" שהוא צד מערב.

ובאמת שכבר הקשה כן בעולת שלמה [זבחים סג ב], ומכח קושיא זו ביאר בדברי הגמרא לקמן, שכל מה שאפשר לפרש ש"לפני ה'" הוא במזרח, זהו רק אם לא נאמר שצריך כנגד היסוד, שאז "לפני ה'" הכונה בכל רוח מרוחות העזרה, אבל אחר שנאמר שצריך הגשה כנגד היסוד, אם כן בהכרח ש"לפני ה'" אינו בכל רוחות העזרה, שהרי צריך שיהיה כנגד היסוד, ולכן אנו מפרשים שהכונה למערב בדוקא, ומשום כך אמרו בגמרא "יכול במערב", מאחר שכבר ידענו הדין שצריך יסוד, ואם כן הוא מערב בדוקא, אולם עדיין הוקשה לו דא"כ למה הוצרכו בגמרא ליתן טעם משום שבקרן מזרחית דרומית לא היה יסוד, והרי גם אילו היה שם יסוד לא היה מתקיים שם דין "לפני ה'", שהרי צריך מערב, עכ"ד, ועיוין בזה עוד בהערה הבאה, ובעיקר דין יסוד בהגשה, עיי' תוס' זבחים [סג ב ד"ה מה].

34. הקשה הטהרת הקדש בזבחים שם, למאן דאמר שהמזבח היה כולו בדרום, איך מתקיים "לפני ה'" כשמגיש בקרן מערבית דרומית, והלא אינו מכון כלל כנגד פתח ההיכל, והגרי"ז כאן תירץ שכל רוח מערב קרויה "לפני ה'", מאחר

לעיל [יה ב] דלרבי שמעון אע"פ שלא בלל כלל כשר, מכל מקום בלל זר פסול, שבזה גרוע יותר, אם כן יש לומר שהוא הדין לענין הגשה שאם נעשית בזר יפסול. עוד מבואר שם בדברי הרמב"ם, שאם הגיש זר יגיש אח"כ הכהן, ואינו דומה לקמיצה שנתבאר לעיל [ו] שלרבנן אי אפשר לחזור ולקמץ, או להולכה שנחלקו בזה אמוראי בזבחים [טו] אם אפשר לחזור ולהולך].

33. לקמן [סא א] מבואר שגם במזרח נחשב "לפני ה'", ומה שעושים הגשה בקרן מערבית דרומית בדוקא, ולא בקרן מזרחית דרומית, הוא משום שלומדים מפסוק שהגשה צריכה שתהיה כנגד היסוד, ובקרן מזרחית דרומית לא היה יסוד, עיי' ש ובתוס', ולפי זה מה שאמרו כאן "יכול במערב", לכאורה הוא לא בדוקא, שהוא הדין במזרח, שהרי עדיין לא דרשנו מהפסוק ד"פני המזבח" שצריך לעשות ההגשה ברוח דרומית, ואם כן שוב אפשר לעשותה במזרח המזבח, באמה הסמוכה לקרן מזרחית צפונית שהיה שם יסוד, ורק אחר שלמדנו שצריכה לעשות בדרום, אם כן בהכרח שתהיה בקרן מערבית דרומית, משום היסוד.

בטלתה מה שכתוב "אל פני המזבח" דהיינו בדרום. וכשאתה אומר שיגישנה בדרום כדי שקיים "אל פני המזבח" — בדרום קיימתה בזה גם "לפני ה'" — במערב.

והיכא קיימתה?

אמר רב אשי: קסבר האי תנא רבי אליעזר כוליה מזבח בצד צפון של עזרה קאי⁽³⁵⁾, נמצא שדרומו של מזבח הוא כנגד אמצע פתח ההיכל [שפתח ההיכל חציו בצפון וחציו בדרום] וגם הוא קרוי "לפני ה'", ונמצא כשמגיש בצד דרום נתקיימו שני המקראות.

מתקיף לה רב הונא לרב: הרי מלח דלא תנא ביה קרא, ומעכבא?

דתניא: כתיב "ברית מלח עולם הוא"

וכך לומד רבי אליעזר: יכול יגישנה למערבה של קרן וגם לדרומה של קרן, אמרת לא כך מתפרש הכתוב, שהרי קיימא לן שכל מקום שאתה מוצא שתי מקראות, אחד מקיים עצמו וכשאתה מקיים מה שכתוב בו, הרי אתה מקיים גם דברי חבירו, דהיינו, כשתקיים מה שכתוב בפסוק האחד, לא יהיה בזה סתירה לפסוק האחר, ו[אבל] האחד מקיים עצמו וכשאתה מקיים מה שכתוב בו, הרי אתה מבטל את דברי חבירו, שקיום דברי הפסוק מהוה סתירה למה שכתוב בפסוק האחר, [וכמו שיבואר לקמן] — מניחין עוזבים את המקרא שמקיים עצמו ומבטל חבירו, ותופשין כעיקר את הפסוק שמקיים עצמו ומקיים חבירו! וכן בעניינינו, שכשאתה אומר שיגישנה במערב, קיימת מה שכתוב "לפני ה'" דהיינו במערב, אבל

בפירוש רש"י שהכונה היא שאפילו המזרח [שהוא רחוק מההיכל] קרוי כן, ואם כן הדרום גם כן נחשב "לפני ה'", ואם כן יקשה איך למדו רבנן מ"לפני ה'" להצריך הגשה בקרן מערבית דרומית, נאמר שיעשה הגשה בדרום המזבח, באמה הסמוכה לקרן מערבית דרומית, שהוא כנגד היסוד, מאחר שהדרום גם כן קרוי "לפני ה'", וכמו כן קשה לכאורה מדוע הוצרך רבי אליעזר לומר שהדרום קרוי "לפני ה'" הואיל והמזבח כולו עומד בצפון, והרי כל צידי המזבח גם כן קרויים כן כנ"ל, ואמנם לפי מה שהבאנו שם מהעולת שלמה, שמאחר ונאמר דין יסוד, שוב אין כל הרוחות קרויות "לפני ה'", לא קשה כלל, אך דבריו נסתרים לכאורה מלשון הגמרא דלקמן, וכמו שהקשה בעצמו, וצ"ע.

35. התוס' דנו האם לפי רבי אליעזר צריך

והיא הרוח הסמוכה להיכל ולדביר, עכ"ד. ולכאורה יש לבאר שבזה נחלקו באמת רבי אליעזר ורבנן, שלפי רבנן אפילו אם נסבור שהיה המזבח כולו בצפון, וכמו שסובר ר"א, מכל מקום אי אפשר לומר שיגיש ברוח דרום כסברת ר"א, משום שלרבנן "לפני ה'" הכונה היא הרוח שהיא "לפני ה'", כלומר הרוח הסמוכה להיכל, שהיא מערב, ואין הדרום בכלל זה, ואין מתחשבים במה שהוא מכון כנגד פתחו של היכל, ואם כן בהכרח שמגיש לקרן זוית שיתקיימו שני המקראות יחד, אבל רבי אליעזר הולך אחר מה שמכוון כנגד פתח ההיכל, ואם כן יכולים לקיים שניהם בהגשה לרוח אחת ואין צריך להגיש לשני רוחות.

אולם בעיקר הדבר לכאורה יש לתמוה, לפי מה שהובא בהערה הקודמת מהסוגיא לקמן [סא] שגם המזרח קרוי "לפני ה'", ומבואר שם

רבי שמעון אומר: מכאן אתה לומד שמעכת: נאמר כאן גבי קרבנות "ברית מלח עולם הוא", ונאמר להלן אצל פינחס "ברית כהונת עולם" — כשם שאי אפשר לקרבנות בלא כהונה שהרי רק הכהנים

א-כ ודרשינן: שתהא ברית אמורה במלח! (36) כלומר — שלא יפסוק המלח מהקרבנות לעולם, ומשמע שזה לעיכובא, דברי רבי יהודה.

במליחת המנחות כתב שהוא נכלל עם מצות המנחה, כבלילה ויציקה, ועל כרחק משום שמליחת הקרבנות הוא חלק מצורת המנחה עצמה, מה שאין כן בשאר הקרבנות שהוא דין בפני עצמו, וכמו שנתבאר שלכן אינו מעכב גם כן.

אולם החשק שלמה מפרש בדעת הרמב"ם [וכן מצדד הליקוטי הלכות] שאין כל חילוק בין מנחה לקרבנות, אלא מאחר שבשאר הקרבנות היו מולחין רק את האימורין, והרי אפילו לא הקטירין כלל נתכפרו הבעלים בדם, משום כך גם כשלא מלחין כשר הקרבן, שהרי נזרק דמו כדין, אבל במנחה שהיו מולחין את הקומץ, והרי בו תלוי כל ריצוי המנחה, ועל כן מאחר שמליחה מעכבת פסולה המנחה, והחזו"א [כה יח] גם כן נוקט כך בדעת הרמב"ם, אלא שהוסיף וחיידש שהקטרת האימורין בלא מליחה הרי היא הקטרה כשירה, ומשום שכל דין עיכוב המליחה אינו אלא בדבר שבו תלוי עיקר ריצוי הכפרה, אבל באימורין שאין הריצוי תלוי בהם, הרי ההקטרה עצמה של האימורין שלא נמלחו כשירה. ויעויין מה שהובא בזה בהערות לקמן [כא א].

והנה יש נפקא מינה בין שני ביאורים אלו לענין מנחת כהן ומנחת נסכים שאינן נקמצין, שהגרי"ז מדקדק מלשון הרמב"ם שם, שהדין הנאמר במסויים במנחות, אינו אלא בקומץ המנחה, ולא במנחה שהיא כליל, שבמנחות אלו דין מליחתן הוא כמו בשאר הקרבנות שאינו מעכב, אבל לפי ביאור החשק שלמה והחזו"א פשוט הוא שיהיה עיכוב בהם כשלא נמלחו, שהרי הריצוי הוא על ידי הקטרת כל המנחה, וכן

להגיש דוקא בסמוך לקרן מערבית דרומית, או שיכול להתרחק יותר מן הקרן, שגם שם קרוי "לפני ה'", עיי"ש, ולכאורה לפי המבואר לעיל שצריך יסוד בהגשה, וכמו שהוכיחו התוס' בזבחים שם [ד"ה בדרום] שגם רבי אליעזר מודה בדין זה, אם כן ודאי שצריך להגיש בסמוך לקרן, שרק שם היה יסוד, וצ"ע.

36. שיטת הרמב"ם [איסורי מזבח ה יב] שמליחה מעכבת במנחה אבל לא בשאר הקרבנות, וביאר הכסף משנה שהרמב"ם גרס בבריתא "מלח ברית", כרבינו תם שהובא בתוס', שזה פסוק הנאמר במנחה בלבד, ומפרש שבוה נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון, שר"י סובר שמליחה מעכבת רק במנחות, ור"ש שאמר "אי אפשר לקרבנות בלא מלח", כלל בדין זה גם שאר הקרבנות.

וביאר בזה הגרי"ז [לקמן סז ב] שבדין מליחה נאמרו ב' דינים, א', דין כללי הנאמר בכל הקרבנות שצריך למולחם, וכמו שלומדים בגמרא לקמן מפסוקים, ב', דין מליחה שנאמרה באופן מיוחד ומסויים במנחות, כנאמר בפרשת מנחה "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח", והנה הדין הראשון אינו מעכב, משום שאינו חלק מעצם הקרבן, אלא דין נוסף הוא שצריך למלחו, אבל הדין שנתחדש במנחות, הרי הוא דין הנאמר במנחה עצמה, ועל כן הוא מעכב, משום שהוא שינוי מצורת המנחה, מכמו שהיא צריכה להיות נעשית, והגרי"ז הוכיח גם כן יסוד זה מדברי הרמב"ם בספר המצוות, שמנה דין מליחה בכל הקרבנות כמצוה בפני עצמה, אבל